

Marokkaanse hangjongeren, normbesef en externaliserend probleemgedrag:

Een studie naar de samenhang tussen normbesef, externaliserend probleemgedrag en culturele identiteit bij Marokkaanse hangjongeren.

Universiteit Leiden

Masterproject Orthopedagogiek

Thema: 'Normbesef'

Naam: W.A. de Jong

Studentnummer: 0951226

Datum: juni 2013

Onder begeleiding van prof. dr. P.H. Vedder en dr. M. van Geel

Voorwoord

In het kader van de afronding van mijn masterstudie Clinical Child and Adolescent Studies aan de Universiteit Leiden heb ik deelgenomen aan een onderzoeksgroep gericht op Marokkaanse hangjongeren, onder het hoofdthema ‘Normbesef’. In deze onderzoeksgroep werd het opzetten, uitvoeren, analyseren en verslag leggen van een empirisch wetenschappelijk onderzoek onder begeleiding van een docent ten doel gesteld. In samenwerking met vijf medestudenten heb ik data verzameld, waarna ik mijn individuele onderzoek richtte op de samenhang tussen normbesef, externaliserend probleemgedrag en culturele identiteit bij Marokkaanse hangjongeren. Na een periode van hard werken is deze masterscriptie het eindresultaat. Mijn dank wil ik in de eerste plaats uitspreken naar mijn projectbegeleiders Paul Vedder en Mitch van Geel. De begeleiding en kritische feedback hebben bijgedragen aan mijn wetenschappelijke vorming. Daarnaast wil ik Danielle, Miriam, Varunica, Naomi en Irene bedanken voor de intensieve samenwerking en ondersteuning vanuit de onderzoeksgroep. Tenslotte bedank ik de Marokkaanse hangjongeren die deelnamen aan het onderzoek door het invullen van de vragenlijst, waardoor dit onderzoek mogelijk gemaakt werd. Ik wens u veel plezier bij het lezen van deze masterscriptie.

Hendrik Ido Ambacht, juni 2013

Samenvatting

Normbesef is het hanteren van normen en waarden in het beoordelen van eigen gedrag. In dit onderzoek stond de vraag centraal of het normbesef en externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren met elkaar samenhangen en of deze samenhang verschilt voor de culturele identiteit van deze jongeren. De steekproef bestond uit 121 Marokkaanse jongens in de leeftijd van 16 tot 21 jaar ($M = 18.35$), die middels een vragenlijst deelnamen aan het onderzoek. In de vragenlijst waren schalen opgenomen voor onder andere externaliserend probleemgedrag en culturele identiteit. Voor het in kaart brengen van normbesef werden vignetten gehanteerd. Er bleek een significante samenhang tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag. Daarnaast bleek een significante samenhang tussen culturele identiteit en externaliserend probleemgedrag. De samenhang tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag werd niet gemedieerd door culturele identiteit.

Hangjongeren worden door Hazekamp (1985, p. 101) gedefinieerd als jongeren die zich “herhaaldelijk en op bepaalde tijdstippen ophouden met andere jongeren, in een zelfgevoerde groep in een publieke ruimte in de vrije tijd buiten het gezin, werk of school om”. In de Nederlandse samenleving hebben hangjongeren een negatief imago opgebouwd. Zij worden door omwonenden en passanten geassocieerd met overlastgevend gedrag, waaronder rumoerigheid, vernielingen, intimidatie en geweldpleging (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling [RMO], 2008). Uit onderzoek is gebleken dat hangjongeren feitelijk meer probleemgedrag vertonen dan niet-hangjongeren, en dat allochtone jongeren sterk vertegenwoordigd zijn in hanggroepen (Beke, Van Wijk, & Ferwerda, 2003). Naast de overlast die hangjongeren geven voor hun omgeving is er reden tot zorg omtrent deze jongeren zelf, omdat zij een hoger risico hebben op het vertonen van delinquent gedrag dan niet-hangjongeren (Nagin & Tremblay, 1999). In het huidige onderzoek is aandacht voor een specifieke etnische groep hangjongeren, namelijk jongeren van Marokkaanse afkomst. Deze groep blijkt vaak deel uit te maken van hanggroepen. Zij manifesteren zich op straat agressief ten aanzien van omwonenden en vertonen machogedrag naar vrouwen (Pels, 2003). In dit onderzoek wordt gepoogd het externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren te verklaren vanuit normbesef en culturele identiteit.

Externaliserend probleemgedrag

Externaliserend probleemgedrag wordt gezien als probleemgedrag dat gericht is naar de buitenwereld. Hieronder vallen bijvoorbeeld agressief, delinquent en oppositioneel gedrag (Yaman, Mesman, IJzendoorn, & Bakermans-Kranenburg, 2010). Vaak is dit onacceptabele gedrag ernstig, houdt het langdurig aan en komt het frequent voor. In de leeftijd van 12 tot 24 jaar komt externaliserend probleemgedrag het meest voor (Vollebergh, 2007). In deze leeftijdsperiode maken jongeren de ontwikkeling naar een eigen identiteit door, waarin zij moeten leren omgaan met nieuwe verantwoordelijkheden (Buist, Dékovic, Meeus, & Van Aken, 2004). Voor Marokkaanse jongeren is deze ontwikkeling meer complex, omdat zij de culturele verwachtingen vanuit de thuissituatie en vanuit de maatschappij moeten integreren in hun identiteit (Gaffari, 2004). Externaliserend probleemgedrag komt in deze fase bij bijna alle jongeren voor, maar hangjongeren blijken sterker vertegenwoordigd dan niet-hangjongeren (Beke, Van Wijk, & Ferwerda, 2003). Tevens blijken Marokkaanse jongeren meer externaliserend probleemgedrag te vertonen dan autochtone jongeren. In de statistieken van politie en justitie zijn Marokkaanse jongeren sterk oververtegenwoordigd op het gebied van jeugdcriminaliteit (CBS, 2012; Decker & Weerman, 2005; Jennissen, 2009). Het

delinquent gedrag van deze jongeren is vaak verklaard vanuit processen van migratie en integratie. De huidige generatie 'Marokkaanse jongeren' zijn het meest jongeren die in Nederland geboren zijn, maar waarvan (een van) de ouder(s) afkomstig is uit Marokko. De relatieve sociaaleconomische en maatschappelijke achterstand zijn overblijfselen van migratie- en integratieproblemen die nu nog als verklaring voor het externaliserend probleemgedrag kunnen dienen (De Jong, 2007). Alternatieve verklaringsmodellen, vanuit het normbesef en de culturele identiteit van Marokkaanse hangjongeren, zullen hierna verder worden uitgewerkt.

Normbesef

Kinderen en jeugdigen maken zich gedurende hun ontwikkeling bepaalde omgangsvormen eigen, die nodig zijn in het sociaal functioneren met anderen. Deze omgangsvormen vinden hun basis in de waarden en normen die zij vanuit de samenleving, cultuur of groep meekrijgen. Hoeksema en Van Der Werff (1991) definieerden waarden als met anderen gedeelde voorstellingen over wat goed en juist is en daardoor nastrevenswaardig. Normen vloeien voort uit de heersende waarden. Normen worden omschreven als concrete gedragsregels die aangeven wat verwacht wordt in een bepaalde situatie binnen een sociale groep (Hoeksema & Van Der Werff, 1991). Het hanteren van normen en waarden in het beoordelen van eigen gedrag wordt normbesef genoemd. Normbesef is het bewustzijn van wat correct en acceptabel is in de omgang met anderen (Thornberg, 2010). Bij een gebrek aan normbesef ontwikkelen jongeren vaker probleemgedrag en/of delinquent gedrag (Beke & Kleiman, 1993; Hayden, 2007; Meij & Boendermaker, 2008). Er is een sterk verband aangetoond tussen het als acceptabel beoordelen van agressief gedrag en het manifesteren van externaliserend probleemgedrag (Werner & Nixon, 2005). Wanneer kinderen agressief gedrag als fout of schadelijk beoordeelden, bleken zij minder vaak agressief gedrag te vertonen dan andere kinderen (Bentley & Li, 1995; Huesmann & Guerra, 1997; Murray-Close, Crick & Galotti, 2006). Tevens nam het vertonen van agressief gedrag af over de tijd, wanneer de eigen goedkeuring van agressief gedrag afnam (Guerra & Slaby, 1990). Andersom bleek deze relatie ook van toepassing: wanneer een norm gehanteerd wordt die geweld als acceptabel beoordeelt zorgt dit er samen met groepsdruk voor dat de jongere dit geweld blijft vertonen (Bernburg & Thorlindsson, 2005). Het is daarom van belang het perspectief van Marokkaanse hangjongeren in ogenschouw te nemen en kennis op te doen van de normen en waarden die zij hanteren in het beoordelen en vertonen van gedrag.

Culturele identiteit

Migrantenjongeren moeten leren omgaan met tegenstrijdige culturele waarden en normen en tegemoetkomen aan de verwachtingen van de meerderheid- en minderheidcultuur (Hutnik, 1991). In dit proces van acculturatie komen de concepten etnische identiteit en nationale identiteit aan de orde. Etnische identiteit is het subjectieve gevoel tot een bepaalde etnische groep of subcultuur te behoren. Met nationale identiteit wordt het subjectieve gevoel tot de meerderheidcultuur te behoren bedoeld (Phinney, 1990). Etnische identiteit en nationale identiteit kunnen gezien worden als twee dimensies van de culturele identiteit, die onafhankelijk variëren (Bourhis, Moise, Perreault, & Senecal, 1997; Phinney, 1990).

De sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren vanuit Nederlandse en Marokkaanse opvattingen verschilt sterk van elkaar. Vanuit Nederlandse opvattingen zijn praten en onderhandelen belangrijke aspecten in het ontwikkelen tot een autonoom individu. Daarnaast speelt eigen verantwoordelijkheid voor gedrag een grote rol. In de Marokkaanse cultuur staat binnen het gezin het belang van de gemeenschap voorop, vanuit controle en autoriteit van de opvoeders. Buiten het gezin is er meer ruimte voor individualisering (Pels, 2003). Marokkaanse jongeren die opgroeien en zich ontwikkelen in de Nederlandse maatschappij krijgen sterk verschillende normen en waarden mee vanuit beide culturen (Vedder, Berry, Sabatier, & Sam, 2009). Ook het normbesef kan per cultuur of bevolkingsgroep sterk verschillen (Blasi, 2004; Rutter, 1996). Naar Marokkaanse maatstaven blijken het rondhangen van jongeren op straat en het externaliserend gedrag dat zij daar vertonen als acceptabel beoordeeld te worden, terwijl Nederlanders deze gedragingen als fout en schadelijk bestempelen (Pels, 2003). Vanwege de verschillen in normbesef tussen de Marokkaanse en Nederlandse cultuur is het van belang in kaart te brengen tot welke cultuur Marokkaanse hangjongeren zich in hun eigen beleving vinden behoren, en in welke mate hun normbesef en externaliserend probleemgedrag door dit subjectieve gevoel van culturele identiteit gemedieerd wordt.

Probleemstelling

In de bestaande literatuur is de kennis over de invloed van culturele identiteit op het normbesef en externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren nog beperkt. In het huidige onderzoek wordt hierover meer kennis opgebouwd. De probleemstelling die centraal staat in dit onderzoek luidt: ‘Hangen het normbesef en externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren met elkaar samen en verschilt deze

samenhang voor de culturele identiteit van deze jongeren?’ Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen en hypothesen geformuleerd:

1. Is het normbesef van Marokkaanse hangjongeren gerelateerd aan het externaliserend probleemgedrag?

Op basis van een eerder gebleken samenhang tussen het normbesef en externaliserend probleemgedrag bij jongeren, wordt verwacht dat er tevens een verband bestaat tussen het normbesef en externaliserend probleemgedrag bij Marokkaanse hangjongeren (Bentley & Li, 1995; Bernburg & Thorlindsson, 2005; Huesmann & Guerra, 1997; Murray-Close et al., 2006; Werner & Nixon, 2005).

2. Is het normbesef van Marokkaanse hangjongeren gerelateerd aan de culturele identiteit?

Uit eerder onderzoek is gebleken dat normbesef per cultuur sterk kan verschillen (Blasi, 2004; Rutter, 1996). Tevens bleken er verschillen te zijn in het normbesef tussen de Nederlandse en Marokkaanse cultuur (Pels, 2003). Op basis hiervan wordt verwacht dat het normbesef van Marokkaanse hangjongeren gerelateerd is aan de culturele identiteit.

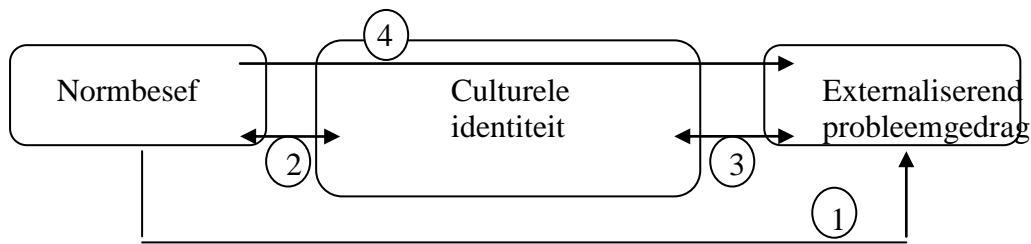
3. Is het externaliserende probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren gerelateerd aan culturele identiteit?

Verwacht wordt dat het externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren gerelateerd is aan de culturele identiteit. Uit eerder onderzoek is gebleken dat rondhangen op straat en het vertonen van externaliserend gedrag naar Marokkaanse maatstaven als acceptabel worden beoordeeld (Pels, 2003). Op basis hiervan wordt verwacht dat het externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren gerelateerd is aan de culturele identiteit.

4. Wordt het verband tussen het normbesef en externaliserend probleemgedrag bij Marokkaanse hangjongeren gemedieerd door de culturele identiteit?

Verwacht wordt dat de culturele identiteit het verband tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren medieert. Deze mediatie is nog niet eerder onderzocht. Uit eerder onderzoek is echter gebleken dat normbesef per cultuur sterk kan verschillen en dat er verschillen zijn in normbesef tussen de Nederlandse en Marokkaanse cultuur (Blasi, 2004; Rutter, 1996; Pels, 2003). Rondhangen op straat en externaliserend gedrag worden naar Marokkaanse maatstaven als acceptabel beoordeeld (Pels, 2003). Op basis hiervan wordt verwacht

dat het verband tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag bij Marokkaanse hangjongeren gemedieerd wordt door de culturele identiteit.

Figuur 1. Mediatie tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag.

Methode

Participanten

Voor dit onderzoek werden vragenlijsten ingevuld door 124 Marokkaanse jongeren in de leeftijd van 16 tot en met 21 jaar. De jongeren zijn afkomstig uit het gebied van de Randstad in Nederland. Omdat het onderzoek gericht is op jongens, zijn een tweetal meisjes uitgesloten. Reden voor uitsluiting van een derde respondent was het ontbreken van scores op de variabele culturele identiteit. Uiteindelijk werden 121 vragenlijsten meegenomen in de steekproef. Voor deelname aan het onderzoek dienden jongeren aan twee criteria te voldoen. In de eerste plaats diende minstens één ouder van de jongere uit Marokko afkomstig te zijn. In de tweede plaats is een criterium dat een jongere minimaal 16 jaar is en niet ouder dan 21 jaar. Omdat selectie op deze criteria vooraf mondeling heeft plaatsgevonden door de onderzoekers, bleek uitsluiting naderhand niet meer nodig.

De respondenten hebben een leeftijd tussen de 16 en 21 jaar ($M = 18.35$, $SD = 1.76$). Van de 121 respondenten zijn er 119 (98.3%) moslim. Van de jongeren zijn er 98 (81.2%) in Nederland geboren, 22 (18%) in Marokko en 1 (0.8%) in Bosnië. Van de jongeren volgen er 95 (78.5%) onderwijs. 17 jongeren (14%) volgen het Vmbo, 8 jongeren (6.6%) Havo of Vwo, 56 jongeren (46.3%) Mbo en 12 jongeren (10%) Hbo of WO. Wat betreft de woonsituatie wonen 91 jongeren (75.2%) bij beide ouders, 18 jongeren (14.9%) bij moeder, 2 jongeren (1.7%) bij pleegouders en 10 jongeren (8.3%) anders, bijvoorbeeld bij vader, opa en oma of op zichzelf.

Meetinstrumenten

Het meetinstrument dat gebruikt werd in dit onderzoek is een vragenlijst voor jongeren die hangen op straat (zie Bijlage 1). De vragenlijst bestaat uit meerkeuzevragen, open vragen en vignetten. De vragenlijst is grotendeels gebaseerd op een eerder toegepaste vragenlijst bij een onderzoek naar de relatie tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag. In de vragenlijst zijn drie schalen opgenomen welke het externaliserend probleemgedrag, normbesef en de culturele identiteit van Marokkaanse hangjongeren beogen te meten.

Om het externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren te meten zijn elf items gebruikt uit de jongerenvragenlijst 2009-2010 van de Universiteit Leiden. Deze lijst is samengesteld op basis van schalen uit een eerder onderzoek om externaliserend probleemgedrag te meten (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006). Een voorbeelditem is: Hoe vaak heb je de afgelopen periode ‘expres de stoelen in een bus, de bioscoop of ergens anders, beschadigd’?. Op elke vraag zijn vijf antwoorden mogelijk: nooit; ja, maar niet tijdens de laatste 12 maanden; één keer in de laatste 12 maanden; 2-3 keer tijdens de laatste 12 maanden; meer dan 3 keer tijdens de laatste 12 maanden. Een hogere score op deze schaal geeft aan dat een respondent meer externaliserend probleemgedrag vertoont. Uit eerder onderzoek is gebleken dat de psychometrische kwaliteit van de schaal voor externaliserend probleemgedrag goed is (Berry et al., 2006). Voor het huidige onderzoek is opnieuw Cronbach's alpha berekend, welke .86 bedroeg.

Om de culturele identiteit van Marokkaanse hangjongeren in kaart te brengen werd gebruik gemaakt van de Multigroup Ethnic Identity Measure (MEIM), ontworpen door Phinney (1992). Deze schaal bestaat uit tien items die enerzijds de etnische identiteit en anderzijds de nationale identiteit beogen te meten. Voorbeelditems zijn: “Ik ben trots dat ik een Marokkaan ben” en “Ik voel me deel van de Nederlandse cultuur”. De items kunnen beoordeeld worden met: helemaal onwaar; beetje onwaar; neutraal; beetje waar; helemaal waar. In eerder onderzoek is de MEIM betrouwbaar gebleken. Voor het huidige onderzoek werd opnieuw Cronbach's alpha berekend, welke .81 bedroeg.

De variabele normbesef werd gemeten aan de hand van zeven vignetten. Vijf vignetten zijn ontwikkeld door een eerdere scriptiegroep. Deze vignetten zijn voor het huidige onderzoek aangevuld met twee nieuwe vignetten om de betrouwbaarheid te verbeteren. De respondenten werd gevraagd welk cijfer zij aan situaties toekennen op een schaal van 1 (‘ik vind dit gedrag niet kunnen’) tot 10 (‘ik vind dit gedrag wel kunnen’). De vragen zijn opgedeeld in verschillende deelvragen, waarvan één deelvraag het normbesef van de jongere meet. In één van de vignetten is bijvoorbeeld een foto van een bushokje met een kapotte ruit

zichtbaar. Bij deze foto staat de volgende situatieschets: 'Koen en zijn vrienden hangen buiten wat rond. Koen gooit een steen tegen het raam van een bushokje. Koen en zijn vrienden moeten hierom lachen. Een politie agent die het kapotte bushokje ziet geeft dit gedrag een 2.' Vervolgens wordt de volgende vraag gesteld: 'Welk cijfer geef jij aan het gedrag van Koen en zijn vrienden? 1/2/4/3/4/5/6/7/8/9/10'. Tevens wordt gevraagd welk cijfer vrienden en autoriteitspersonen in de omgeving van de jongeren aan deze situatie zouden toekennen. Een lage score op deze vragen hangt samen met een sterk normbesef en een hoge score met een zwak normbesef. Omdat de situaties visueel zijn weergegeven en een willekeurige hoofdpersoon is gekozen, wordt het voorstellingsvermogen van de jongere over de genoemde situatie vergroot en is de situatie minder persoonlijk. Naar verwachting zal de respondent hierdoor eerlijker een mening geven (Stolte, 1994). Ook neemt de neiging tot sociaal wenselijk antwoorden hierdoor af (Wason, Polonsky, & Hyman, 2002). Om vast te stellen of normbesef een eendimensionaal begrip is, werd een factoranalyse op de zeven situaties uitgevoerd. Voor deze analyse zijn de data omgepoold, zodat een lage waarde correspondeert met een zwak normbesef. Uit de Kaiser-Meyer-Olkin test (KMO) blijkt dat de data geschikt zijn voor factoranalyse: de KMO-waarde is .89. Vanaf een waarde van .70 kan gesteld worden dat de variabelen voldoende gemeenschappelijk hebben om een factoranalyse uit te voeren. Alle zeven variabelen laden op één factor met waarden $>.75$. Hieruit blijkt dat de zeven variabelen sterk gecorreleerd zijn aan één factor, en normbesef een eendimensionaal begrip is. De Cronbach's alpha bedroeg in het huidige onderzoek .91.

Procedure

De doelgroep voor dit onderzoek waren Marokkaanse jongeren tussen de 16 en 21 jaar. De onderzoekers benaderden in de maanden januari en februari van 2013 zoveel mogelijk jongeren in verschillende grote steden in het gebied van de Randstad in Nederland. De jongeren werden door groepjes van twee onderzoekers op straat aangesproken en gevraagd of zij de vragenlijst wilden invullen. Ook werden jongeren benaderd in buurthuizen en binnen organisaties die activiteiten ondernemen met (Marokkaanse) hangjongeren. Het duurde ongeveer tien minuten om de vragenlijst in te vullen. De respondenten zijn voor het invullen van de vragenlijst niet beloond. Deelname aan het onderzoek was geheel anoniem en jongeren waren vrij om te besluiten niet mee te doen.

Data-analyse

Om vast te stellen of er een verband bestaat tussen het normbesef en externaliserend probleemgedrag bij Marokkaanse hangjongeren wordt gebruik gemaakt van de Pearson's correlatiecoëfficiënt. Deze methode wordt tevens toegepast voor de relatie tussen het normbesef en de culturele identiteit van Marokkaanse hangjongeren en de relatie tussen externaliserend probleemgedrag en de culturele identiteit van Marokkaanse hangjongeren. Om vast te stellen of het verband tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag wordt gemedieerd door de variabele culturele identiteit wordt een mediatie-analyse uitgevoerd volgens de methode van Baron en Kenny (1986). Hierin is normbesef de onafhankelijke variabele en externaliserend probleemgedrag de afhankelijke variabele. Het verband wordt onderzocht met de variabele culturele identiteit als mediator.

Resultaten

Data-inspectie

In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken van de variabelen externaliserend probleemgedrag, culturele identiteit en normbesef weergegeven.

Tabel 1

Beschrijvende gegevens van de variabelen externaliserend probleemgedrag, culturele identiteit en normbesef

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Z</i> _{scheefheid}	<i>Z</i> _{gepiektheid}	<i>Missing</i>	<i>Uitbijters</i>
Externaliserend probleemgedrag	1.74	.63	5.03	1.85	0	0
Culturele identiteit	3.99	.61	-1.51	-1.09	0	0
Normbesef	8.38	1.71	-6.10	2.36	0	0

Voor alle drie de variabelen geldt dat de Kolmogorov-Smirnov test significant is, wat inhoudt dat de variabelen niet normaal verdeeld zijn. Er was sprake van één extreme waarde op de variabele culturele identiteit en twee extreme waarden op de variabele normbesef. Gezien de relevantie van afwijkende waarden voor het onderzoek, zijn deze waarden gehercodeerd tot de eerstvolgende hoogste of laagste waarde. De variabele culturele identiteit bleek hierna normaal verdeeld, want de *Z*_{scheefheid} en *Z*_{gepiektheid} liggen beide tussen -3 en 3. De variabelen externaliserend probleemgedrag en normbesef zijn nog steeds niet normaal verdeeld, maar gezien de grootte van de steekproef (*N* = 121) worden toch parametrische toetsen uitgevoerd.

Samenhang normbesef, externaliserend probleemgedrag en culturele identiteit

Met de Pearson correlatie analyse is getoetst of er correlaties bestaan tussen de variabelen externaliserend probleemgedrag, normbesef en culturele identiteit. In Tabel 2 zijn de gegevens uit de correlatiematrix weergegeven. De variabelen normbesef en externaliserend probleemgedrag zijn sterk negatief gecorreleerd, $r(121) = -.61$, $p < .01$. Er bestaat geen significante correlatie tussen de variabelen normbesef en culturele identiteit, $r(121) = -.06$, $p = .491$. Tussen de variabelen externaliserend probleemgedrag en culturele identiteit bestaat een zwakke positieve correlatie, $r(121) = .208$, $p < .05$.

Tabel 2

Correlatiematrix van de variabelen externaliserend probleemgedrag, normbesef en culturele identiteit

	Normbesef	Culturele identiteit	Externaliserend probleemgedrag
Normbesef	1		
Culturele identiteit	-.063	1	
Externaliserend probleemgedrag	-.608**	.208*	1

* $p < .05$; ** $p < .01$

Mediatie culturele identiteit

Om vast te kunnen stellen of het normbesef en externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren gemedieerd worden door culturele identiteit werd een mediatie-analyse uitgevoerd volgens de methode van Baron en Kenny (1986). Hierin is normbesef de onafhankelijke variabele en externaliserend probleemgedrag de afhankelijke variabele. Het verband werd onderzocht met culturele identiteit als mediator. De mediatie-analyse is opgebouwd uit twee enkelvoudige en één meervoudige regressietoets. In Tabel 3 zijn de gegevens van de mediatie-analyse weergegeven.

Tabel 3

Stapsgewijze mediatie-analyse ter verklaring van afhankelijke variabele externaliserend probleemgedrag

	Onafhankelijke variabele	Afhankelijke variabele	F	B	SE	β	R ²	R ² adj.
Stap 1	Normbesef	Externaliserend probleemgedrag	69.613**	-.226**	.027	-.608**	.369	.364
Stap 2	Normbesef	Culturele identiteit	.477	-.23	.033	.063	.004	-.004
Stap 3	Normbesef Culturele identiteit	Externaliserend probleemgedrag	39.011**	-.222** .177*	.027 .074	-.597** .170*	.398	.388

* $p < .05$; ** $p < .01$

Door middel van een enkelvoudige regressieanalyse werd vastgesteld of het externaliserend probleemgedrag voorspeld wordt door het normbesef. Er is sprake van een significante correlatie $r(121) = -.608$, tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag. Met de tweede enkelvoudige regressieanalyse werd de samenhang tussen normbesef en culturele identiteit berekend. De correlatie tussen normbesef en culturele identiteit $r(121) = .06$ is niet significant. Door middel van de meervoudige regressieanalyse werd vastgesteld of de samenhang tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag gemedieerd wordt door culturele identiteit. In deze analyse werden culturele identiteit en normbesef gebruikt als predictoren en externaliserend probleemgedrag als afhankelijke variabele. Uit de meervoudige regressieanalyse blijkt dat het verband tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag nagenoeg gelijk blijft wanneer culturele identiteit als mediator wordt toegevoegd. Er is geen sprake van mediatie.

Discussie

In dit onderzoek is gezocht naar het antwoord op de vraagstelling of het normbesef en externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren met elkaar samenhangen en of deze samenhang verschilt voor de culturele identiteit van deze jongeren. De resultaten van de verschillende onderzoeksvragen zullen in dit hoofdstuk worden besproken.

Interpretatie van de onderzoeksresultaten

Het normbesef en externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren vertonen een significante samenhang. Jongeren met een sterker normbesef vertonen minder externaliserend probleemgedrag en jongeren met een zwakker normbesef vertonen meer

externaliserend probleemgedrag. Deze conclusie, dat een sterker normbesef samenhangt met minder externaliserend probleemgedrag, komt overeen met wat verwacht werd op basis van eerder onderzoek (Bentley & Li, 1995; Bernburg & Thorlindsson, 2005; Huesmann & Guerra, 1997; Murray-Close et al., 2006; Werner & Nixon, 2005). Wanneer jongeren gedrag als fout of schadelijk beoordelen, zullen zij dit gedrag zelf ook minder vertonen dan wanneer zij gedrag wel goedkeuren. Er werd eveneens een significante samenhang gevonden tussen de culturele identiteit en het externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren. Jongeren met een sterkere Marokkaanse identiteit vertonen meer externaliserend probleemgedrag dan jongeren met een zwakkere Marokkaanse identiteit. Deze bevinding komt overeen met de verwachting dat het externaliserend probleemgedrag gerelateerd is aan de culturele identiteit (Pels, 2003). Vanuit de Marokkaanse culturele identiteit worden hanggedrag en het vertonen van externaliserend gedrag namelijk als acceptabel beoordeeld, wat erin resulteert dat jongeren dit gedrag vanuit hun Marokkaanse identiteit meer laten zien (Pels, 2003).

Uit de resultaten blijkt geen significante samenhang te bestaan tussen het normbesef en de culturele identiteit van Marokkaanse hangjongeren. Tevens blijkt dat de samenhang tussen het normbesef en het externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren niet wordt gemedieerd door de culturele identiteit. In de inleiding is beschreven dat het normbesef per cultuur sterk kan verschillen (Blasi, 2004; Rutter, 1996) en dat er verschillen zijn in het normbesef tussen de Nederlandse en Marokkaanse cultuur (Pels, 2003). In het huidige onderzoek zijn deze bevindingen niet bevestigd. Een alternatieve verklaring voor dit onverwachte resultaat kan worden gevonden in de processen van acculturatie zoals beschreven in de inleiding. De huidige generatie 'Marokkaanse jongeren' zijn voornamelijk jongeren die in Nederland geboren zijn, en waarvan (een van) de ouder(s) afkomstig is uit Marokko. Bij deze groep jongeren worden slechts enkele overblijfselen van migratie- en integratieproblemen gevonden, zoals de relatieve sociaaleconomische en maatschappelijke achterstand (De Jong, 2007). Het is mogelijk dat het ontwikkelde normbesef bij deze groep Marokkaanse hangjongeren meer is aangepast aan de heersende normen en waarden van de Nederlandse cultuur dan zij zelf hebben kunnen inschatten en rapporteren. Deze verklaring komt overeen met de bevindingen van De Boer (2008), die stelt dat VMBO-leerlingen met verschillende culturele achtergronden niet verschillen in de perceptie van wat wel en geen acceptabel gedrag is.

Beperkingen van het onderzoek

In het huidige onderzoek worden enkele kanttekeningen geplaatst bij interpretatie van de resultaten. In de eerste plaats is het gebruik van zelfrapportage als enige onderzoeksmethode een beperking van dit onderzoek. Het is mogelijk dat respondenten sociaalwenselijk of niet naar waarheid geantwoord hebben. Mogelijk hebben respondenten zich beter voorgedaan en hun gedrag positiever weergegeven dan feitelijk het geval is. Om deze reden moet voorzichtig worden omgegaan met de resultaten. Ook bleek niet op alle variabelen te zijn voldaan aan de voorwaarde van een normaalverdeling. De scheve verdelingen zouden de resultaten vertekend kunnen hebben.

In het huidige onderzoek is gekozen voor een cross-sectioneel onderzoeksdesign. Dit houdt in dat de steekproef uit de populatie eenmalig en op één moment bevraagd is. Deze beperking maakt dat het onderzoek een momentopname is en een statisch karakter heeft. Om deze reden mogen vanuit de huidige onderzoeksgegevens geen causale verbanden gesteld worden.

Tenslotte is in het huidige onderzoek specifiek aandacht geweest voor de invloeden van normbesef en culturele identiteit op het externaliserend probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren. Er zijn echter meerdere factoren die van invloed zijn op externaliserend probleemgedrag. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan opvoedingsaspecten als ouderlijke controle, affectiviteit en ondersteuning (Stevens, Vollebergh, Pels, & Crijnen, 2005). Daarnaast zijn factoren van buitenaf van invloed op het externaliserend probleemgedrag (Stevens et al., 2005). In aanvullend onderzoek kunnen deze factoren worden meegenomen om tot meer gedifferentieerde bevindingen te komen.

Implicaties

Ondanks de beperkingen zijn door middel van het huidige onderzoek bevindingen verzameld die bijdragen aan de kennis over het normbesef en externaliserend probleemgedrag bij Marokkaanse hangjongeren. Er is gebleken dat er een significante samenhang bestaat tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag, waarbij een sterker normbesef samenhangt met minder externaliserend probleemgedrag. Daarnaast is er een significante samenhang tussen culturele identiteit en externaliserend probleemgedrag, waarbij een sterkere Marokkaanse identiteit samenhangt met meer externaliserend probleemgedrag. Deze uitkomsten benadrukken het belang van interventies en ondersteuning van Marokkaanse hangjongeren in de praktijk, ter voorkoming en vermindering van de problematiek.

De laatste jaren is er vanuit politiek en maatschappij veel aandacht voor de ontwikkeling van burgerschapscompetentie en sociale integratie bij jongeren (Netjes, Van De Werfhorst, Dijkstra, & Geboers, 2011). Burgerschapscompetenties zijn vaardigheden om te participeren in de maatschappij als een actief burger die zelfstandig en verantwoord kan handelen. Hieronder valt ook het bewustzijn van heersende normen en waarden in de maatschappij: het normbesef. Sociale integratie verwijst naar deelname van alle burgers aan de samenleving, ongeacht etnische of culturele achtergrond. Vooral scholen zijn geschikt om competent burgerschap en sociale integratie van jongeren te bevorderen, gezien het feit dat leerlingen tot hun 18^e jaar verplicht zijn onderwijs te volgen (Netjes et al., 2005). De uitkomsten van het huidige onderzoek impliceren dat het versterken van het normbesef zal resulteren in een afname van externaliserend probleemgedrag. Om deze reden wordt de aanbeveling gedaan om vanuit scholen interventies te bieden ter bevordering van competent burgerschap en sociale integratie bij Marokkaanse hangjongeren.

Referenties

- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, *51*, 1173-1182.
- Beke, B. & Kleiman, W. (1993). *De harde kern in beeld: jongeren en geweldscriminaliteit*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Beke, B. M. W. A., Wijk, A. Ph. van, & Ferwerda, H. B. (2003). *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen rondhangen en bendevorming*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Bentley, K. M. & Li, A. K. F. (1995). Bully and victim problems in elementary schools and students' beliefs about aggression. *Canadian Journal of School Psychology*, *11*, 153–165.
- Bernburg, J.G. & Thorlindsson, T. (2005). Violent values, conduct norms, and youth aggression: a multilevel study in Iceland. *Sociological Quarterly*, *46*, 457-478.
- Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: acculturation, identity and adaptation. *Applied Psychology*, *55*, 303-332.
- Blasi, A. (2004). *Moral functioning: Moral understanding and personality*. In D.K. Lapsley & D. Narvaez [Eds.], *Moral development, self, and identity* [pp. 335-349]. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Boer, M. de (2008). *Culturele diversiteit in opvattingen over misdaad en straf onder leerlingen van het VMBO*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Bourhis, R.Y., Moise, L.C., Perreault, S., & Senecal, S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International Journal of Psychology*, *32*, 369-386.
- Buist, K. L., Dékovic, M., Meeus, W., & Aken, A. G. van. (2004). Gehechtheid en internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij adolescenten. *Kind en Adolescent*, *25*, 80-91.
- CBS (2012). Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering. Ontleend aan <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=a&D3=0&D4=0&D5=2-4,11,38,46,95-96,137,152,178,182,199,220,237&D6=0,4,8,12,-1&HD=120704-0902&HDR=T,G2,G3,G5 &STB=G1,G4>.
- Decker, S.H. & Weerman, F.M. (2005). *European street gangs and troublesome youth groups*. Oxford: AltaMira Press.

- Gaffari, N. (2004). *Opvoeding, acculturatie en delinquent gedrag: een vergelijkend onderzoek onder autochtone, Turkse en Marokkaanse jongeren*. Unpublished master's thesis, Leiden University, Leiden, The Netherlands.
- Guerra, N.G. & Slaby, R.G. (1990). Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders: II. Intervention. *Developmental Psychology*, 26, 177-190.
- Hayden, C. (2007). *Children in trouble: The role of families, schools and communities*. Hampshire, UK: Palgrave Macmillan.
- Hazekamp, J.L. (1985). *Rondhangen als tijdverdrijf. Over het onder elkaar zijn van jongens en meisjes in de vrije tijd*. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Hoeksema, K.J. & Werf, S. Van Der (1994). *Sociologie voor de praktijk. Cultuur en sociaal bewustzijn*. Bussum: Coutinho.
- Huesmann, L.R., & Guerra, N.G. (1997). Children's normative beliefs about aggression and aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 408-419.
- Hutnik, N. (1991). *Ethnic minority identity: A social psychological perspective*. Oxford, U.K.: Clarendon.
- Jennissen, R.P.W. (2009). *Criminaliteit, leeftijd en etniciteit: over de afwijkende leeftijdsspecifieke criminaliteitscijfers van in Nederland verblijvende Antillianen en Marokkanen*. Meppel: Boom Juridische Uitgevers.
- Jong, J. D. de (2007). *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksan.
- Meij, H. & Boendermaker, L. (2008). Oorzaken en achtergronden van een problematisch ontwikkeling. Retrieved on 14 December, 2012, van http://www.nji.nl/nji/dossierDownloads/Oorzaken_en_achtergronden_problematiscche_ontwikkeling.pdf
- Murray-Close, D., Crick, N.R., & Galotti, M.K. (2006). Children's moral reasoning regarding physical and relational aggression. *Social Development*, 15, 345-370.
- Nagin, D. & Tremblay, R.E. (1999). Trajectories of boys' physical aggression, opposition, and hyperactivity on the path to physically violent and nonviolent juvenile delinquency. *Child Development*, 70(5), 1181-1196.
- Netjes, J.E., Van de Werfhorst, H.G., Dijkstra, A.B., & Geboers, E.A.M. (2011). Eenheid of verdeeldheid? Burgerschap in een gedifferentieerd voortgezet onderwijsstelsel. *Mens & Maatschappij*, 86, 34-65.
- Pels, T. (2003). Respect van twee kanten. Over socialisatie en lastig gedrag van Marokkaanse jongens. *Migrantenstudies*, themanummer Jeugd, 2003, 19, 228-239.

- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in Adolescent and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, *108*, 499–514.
- Phinney, J. S. (1992). The multigroup ethnic identity measure: A new scale for use with diverse groups. *Journal of Adolescent Research*, *7*, 156–176.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling [RMO] (2008). *Tussen flaneren en schofferen: een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Rutter, M. (1996). Introduction: concepts of antisocial behavior, of cause and of genetic influences. In G.R. Bock & J.A. Goode (Eds.). *Genetics of criminal and antisocial behaviour* (pp. 1-20). Wiley, United Kingdom: Chichester.
- Stevens, G.W.J.M., Vollebergh, W.A.M., Pels, T.V.M., & Crijnen, A.A.M. (2005). Predicting externalizing problems in Moroccan immigrant adolescents in the Netherlands. *Social Psychiatry*, *40*, 571-579.
- Stolte, F. (1994). The context of satisficing in Vignette Research. *Journal of Social Psychology*, *134*, 727-733.
- Thornberg, R. (2010). A study of children's conceptions of school rules by investigating their judgements of transgressions in the absence of rules. *Education Psychology*, *30*, 583-603.
- Vedder, P., Berry, J., Sabatier, C. & Sam, D. (2009). The intergenerational transmission of values in national and immigrant families: the role of zeitgeist. *Journal of Youth and Adolescence*, *38*, 642-653.
- Vollebergh, W. (2007). Geestelijke gezondheid van adolescenten. In: P. van Lieshout, M. van der Meij & K. de Pree (red.). *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid* (pp. 131-165). Den Haag/Amsterdam: University Press.
- Wason, K.D., Polonsky, M.J., & Hyman, M.R. (2002). Designing Vignette Studies in marketing. *Australasian Marketing Journal*, *10*, 28-41.
- Werner, N.E., & Nixon, C.L. (2005). Normative beliefs and relational aggression: an investigation of the cognitive bases of adolescent aggressive behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, *34*, 229-243.
- Yaman, A. Mesman, J., IJzendoorn, M., & Bakermans-Kranenburg, M. (2010). Perceived family stress, parenting efficacy, and child externalizing behaviors in second-generation immigrant mothers. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *45*(4), 505-512.

Bijlage 1: Vragenlijst

Vragenlijst

Met de onderstaande vragen willen we graag iets meer te weten komen over jou en je achtergrond. Kruis duidelijk het hokje aan dat voor jou het meest van toepassing is. Je mag altijd maar een hokje aankruisen! Bij sommige vragen moet je iets op de stippellijn schrijven.

1. Hoe oud ben je?

..... jaar.

2. Ik ben een

Jongen

Meisje

3. Ga je naar school?

Ja

Nee

Praktijkonderwijs	VMBO	MBO	Havo	Vwo	HBO/WO
☐ Onderbouw	☐ Basis	☐ niveau 1	☐ Klas 3	☐ Klas 3	☐ HBO
☐ Bovenbouw	☐ Kader	☐ niveau 2	☐ Klas 4	☐ Klas 4	☐ WO
	☐ TL	☐ niveau 3	☐ Klas 5	☐ Klas 5	
		☐ niveau 4		☐ Klas 6	

4. Waar ben je geboren?

Marokko

Nederland

Anders namelijk.....

5. Waar is je vader geboren?

Marokko

Nederland

Anders namelijk.....

6. Waar is je moeder geboren?

Marokko

Nederland

Anders namelijk.....

7. Wat is je godsdienst?

Christen

Hindoe

Boeddhist

Moslim

Joods

Geen

Anders, namelijk.....

8. Welke omschrijving past het beste bij de buurt waarin je woont?

- Ik woon in een buurt met vrijwel allemaal Nederlanders.
- Ik woon in een buurt waarin de meerderheid van de bewoners Nederlands is.
- Ik woon in een buurt met een mengeling van Nederlanders en immigranten.
- Ik woon in een buurt waarin de meerderheid van de bewoners immigrant is.
- Ik woon in een buurt met vrijwel allemaal immigranten.

9. Bij wie woon jij?

- Bij mijn vader en moeder.
- Bij mijn moeder.
- Bij mijn vader.
- Bij pleegouders.
- Bij mijn opa en of oma.
- Anders, namelijk.....

10. Hebben je ouders/verzorgers een auto?

- Nee
- Ja, één
- Ja, twee of meer

11. Heb je een eigen slaapkamer?

- Nee
- Ja

12. Hoeveel computers staan er bij jou thuis?

- Geen
- één
- Twee
- meer dan twee

13. Hoe vaak ben je in de laatste 12 maanden met je familie of met je ouders op vakantie geweest:

- Niet
- één keer
- Twee keer
- Meer dan twee keer

14. Hoe vaak ben je op straat met vrienden aan het chillen (buurthuis zonder toezicht mag bijvoorbeeld ook)?

- 0 Minder dan 2 dagen per week
- 0 3 tot 4 dagen per week
- 0 4 tot 5 dagen per week
- 0 Meer dan 5 dagen per week

15. Hoeveel uren per dag ben je met vrienden aan het chillen op die dagen (buurthuis zonder toezicht mag bijvoorbeeld ook)?

- 0 Minder dan 2 uur per dag
- 0 2 tot 4 uur per dag
- 0 4 tot 6 uur per dag
- 0 Meer dan 6 uur per dag

16. Welk dagdeel ben je het meeste op straat te vinden (buurthuis zonder toezicht mag bijvoorbeeld ook)?

- 0 Ochtend
- 0 Middag
- 0 Avond
- 0 Nacht

Veel jongeren zijn wel eens betrokken geweest bij een vervelende gebeurtenis. Wij willen graag weten hoe vaak deze gebeurtenissen voorkomen. Ben jij weleens betrokken geweest bij een van de volgende gebeurtenissen, en zo ja, hoe vaak? Kruis het hokje aan dat voor jou van toepassing is.

	Heb je wel eens te maken gehad met de volgende gebeurtenissen?	Nooit	Ja, maar niet tijdens de laatste 12 maanden.	Eén keer in de laatste 12 maanden.	2-3 keer tijdens de laatste 12 maanden	Meer dan 3 keer tijdens de laatste 12 maanden.
17.	Een heftige ruzie met een leerkracht.	0	0	0	0	0
18.	Uit de klas gestuurd zijn, omdat je iets had gedaan dat niet mocht.	0	0	0	0	0
19.	Gevochten met iemand.	0	0	0	0	0
20.	Iets in een winkel gepakt zonder te betalen.	0	0	0	0	0
21.	Expres de stoelen in een bus, de bioscoop of in een andere openbare ruimte kapot gemaakt.	0	0	0	0	0
22.	Expres een ruit kapot gegooid, een bushokje vernield of iets anders op straat kapot gemaakt.	0	0	0	0	0
23.	Gescholden tegen een leerkracht.	0	0	0	0	0
24.	Iemand bedreigd, bijvoorbeeld door te zeggen dat je zult gaan slaan.	0	0	0	0	0
25.	Niet betaald voor de bioscoop, de bus of de trein.	0	0	0	0	0
26.	Een andere scholier gepest.	0	0	0	0	0
27.	In aanraking geweest met de politie.	0	0	0	0	0

In hoeverre kloppen de volgende uitspraken over jouw ouders en hoe betrokken ze zijn bij jou leven?

		Nooit	Soms	Regelmatig	Vaak	Altijd
28.	Heb je toestemming van je vader/moeder nodig om op een doordeweekse avond tot laat weg te blijven?	☐	☐	☐	☐	☐
29.	Moet je het eerst aan je vader/moeder vragen voordat je samen met je vrienden kan beslissen wat jullie gaan doen op een zaterdagavond?	☐	☐	☐	☐	☐
30.	Als je 's avonds tot laat bent weg geweest wil je vader/moeder dan dat je uitlegt wat je hebt gedaan en met wie je samen was?	☐	☐	☐	☐	☐
31.	Wil jouw vader/moeder altijd dat je vertelt waar je 's avonds bent, met wie je bent en wat jullie samen doen?	☐	☐	☐	☐	☐
32.	Voordat je op een zaterdagavond weg gaat, wil jouw vader/moeder dan dat je vertelt waar je naar toe gaat en met wie?	☐	☐	☐	☐	☐

De volgende vragen gaan over jouw culturele achtergrond en hoe jij je daarbij voelt. Kruis in de hokjes aan wat het meeste bij jou past. Als jij of je ouders uit een land komen dat niet in de lijst staat kun je dat land op de stippellijn invullen.

33. Ik voel me:

- 0 Nederlander
 0 Marokkaan
 0 Antiliaan
 0 Surinamer
 0 Anders namelijk.....

34. De vrienden waarmee ik op straat ben (buurthuis zonder toezicht mag ook) zijn:

- 0 Nederlander
 0 Marokkaan
 0 Antiliaan
 0 Surinamer
 0 Anders namelijk.....

(Bij deze vraag mag je meerdere antwoorden aankruisen)

35. Mijn vriendengroep waarmee ik op straat ben bestaat uit:

- 0 Minder dan vijf personen
 0 5 tot 10 personen
 0 Meer dan 10 personen

Het antwoord dat jij bij vraag 33 hebt aangekruist, noemen wij jouw "culturele achtergrond." Je kunt hier dus aan denken wanneer we het in de volgende vragen hebben over jouw cultuur en achtergrond.

		Helemaal oneens	Beetje oneens	Weet niet/ Neutraal	Beetje eens	Helemaal eens
36.	Ik voel me deel van de Marokkaanse cultuur.	0	0	0	0	0
37.	Ik ben trots dat ik een Marokkaan ben.	0	0	0	0	0
38.	Ik ben blij dat ik Marokkaans ben.	0	0	0	0	0
39.	Ik voel me deel van de Nederlandse cultuur.	0	0	0	0	0
40.	Ik ben trots Nederlander te zijn.	0	0	0	0	0

41.	Ik ben blij dat ik Nederlander ben.	0	0	0	0	0
42.	Ik schaam me dat ik deel uitmaak van de Marokkaanse cultuur.	0	0	0	0	0
43.	Het zit me niet lekker dat ik Marokkaans ben.	0	0	0	0	0
44.	Ik vind het fijn om deel te nemen aan de Marokkaanse cultuur.	0	0	0	0	0
45.	Dat ik een Marokkaan ben geeft me een goed gevoel.	0	0	0	0	0

De volgende plaatjes gaan over het gedrag van jongeren in bepaalde situaties. Het is de bedoeling dat jij het gedrag van de jongeren een cijfer van 1 t/m 10 geeft. Hieronder is weergegeven wat de cijfers betekenen. Wij willen graag weten wat jij denkt dat andere mensen het gedrag geven en wat jij zelf geeft. Lees de verhaaltjes rustig door, bekijk het plaatje en denk goed na over het cijfer dat jij geeft

CIJFERS

Je vindt het gedrag op de plaatjes:

Niet kunnen

1

Weet ik niet

5

Wel kunnen

10

SITUATIE 1

Koen en zijn vrienden hangen buiten wat rond. Koen gooit een steen tegen het raam van een bushokje. Koen en zijn vrienden moeten hier erg om lachen.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?
JA/NEE

Een politie agent die het kapotte bushokje ziet geeft dit gedrag een 2.

- b. Welk cijfer geef jij aan het gedrag van Koen en zijn vrienden?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou Koen zelf geven voor zijn gedrag?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 2

Mevrouw Smit heeft al een tijdje last van een groepje jongeren die 's avond voor haar deur een hoop lawaai maken. Ze roken, hangen wat rond, schreeuwen veel en rijden rondjes op hun scooter.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?

JA/NEE

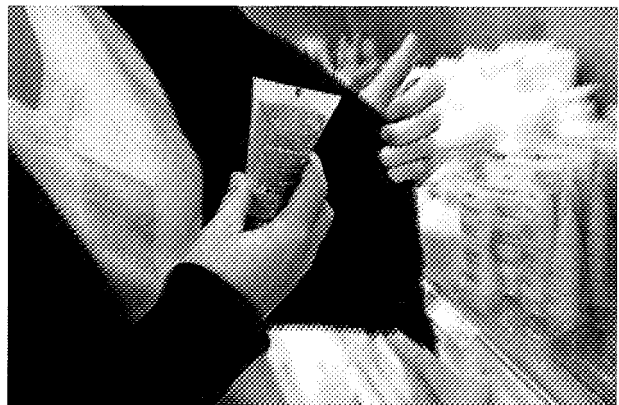
(streep door wat niet van toepassing is)

Mevrouw Smit en andere buurtbewoners geven dit gedrag een 3.

- b. Welk cijfer geef jij aan het gedrag van het groepje jongeren?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zouden deze jongeren zelf geven voor hun gedrag?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 3

Dounia en Louisa lopen samen door de winkel en nemen zonder te betalen make-up mee: ze stelen het. Wanneer ze naar buiten lopen bekijken ze hun buit.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?

JA/NEE

De winkeleigenaar die dit ziet als diefstal geeft dit gedrag een 2.

- b. Welk cijfer geef jij aan het gedrag van Dounia en Louisa?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zouden Dounia en Louisa zelf geven voor hun gedrag?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 4

Een groepje leerlingen maakt regelmatig een zooi in de wc's op school. Ze bekladden de muren, draaien de kraan open en gooien wc papier op de vloer.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?

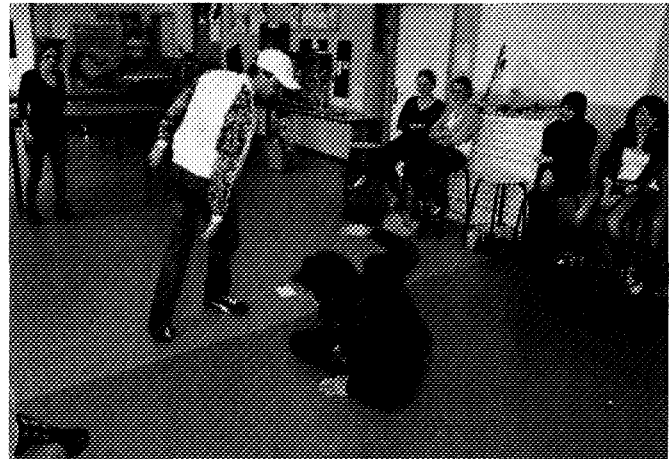
JA/NEE

De docenten op school geven dit gedrag een 3.

- b. Welk cijfer geef jij aan het groepje leerlingen?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou het groepje leerlingen zelf voor hun gedrag geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 5

Melvin en Levy hebben flinke ruzie met elkaar. Melvin staat er al om bekend dat hij een agressieve jongen is. Melvin geeft Levy een klap en duwt hem op de grond.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt.

JA/NEE

De ouders van Levy geven dit gedrag een 2.

- b. Welk cijfer geef jij aan Melvin?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou Melvin zelf voor zijn gedrag geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 6

Op het schoolplein hoor je opeens geschreeuw. Een populair groepje leerlingen is een meisje uit jouw klas aan het uitschelden. Je kent haar niet zo goed; ze is wat stil en teruggetrokken.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?

JA/NEE

De leraar wiskunde die dit ziet gebeuren, geeft dit gedrag een 3.

- b. Welk cijfer geef jij aan het groepje leerlingen die dit meisje uitschelden?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou dit groepje zelf voor hun gedrag geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 7

Martin is een sterke, impulsieve jongen die gemakkelijk ruzie krijgt met anderen. Soms wordt hij zonder duidelijke reden agressief en dan reageert hij dat af op mensen die minder sterk zijn dan hij.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?

JA/NEE

De conciërge op school ziet dit wel eens gebeuren en geeft dit gedrag een 1.

- b. Welk cijfer geef jij aan Martin?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou Martin zelf voor zijn gedrag geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

Dankjewel voor het invullen!